

**Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu lietošanas
ierobežojumi,
Eiropas Savienības jaunā ķīmisko vielu politika
REACH regulas projekts**

Sabiedrības veselības aģentūras
Neinfekcijas slimību un vides veselības daļas
Neinfekcijas slimību epidemioloģijas sektora vadītāja

Maija Šnepste

2003.gada 17.oktobris

**Eiropas Savienības jaunā likumdošana ķīmisko vielu un ķīmisko
produktu jomā**

ES Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu nākotnes politikas stratēģija (Baltā grāmata) Brisele, 27.02. 2001.

REACH Regulation – Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals

Rekonstruēta un modernizēta ES likumdošanas sistēma ķīmisko vielu un produktu jomā, kura aizvietos apmēram 40 pašreiz spēkā esošus likumdošanas aktus. Tā ir vienota integrēta sistēma ķīmisko vielu reģistrācijai, novērtēšanai un atļaušanai.

Likumdošanu kopīgi izstrādāja Eiropas Komisijas Vides direktorāts un Uzņēmumu direktorāts

Likumdošanas mērķis:

- aizsargāt veselību un vidi;
- garantēt rūpniecības konkurentsipējas un veicināt jauninājumu ieviešanu;
- nodrošināt līdzsvarotu pieeju ilgtspējīgai attīstībai.

Jaunais projekts nodrošinās Eiropas ķīmiskajai rūpniecībai nozīmīgas iespējas ieņemt vadošo vietu:

- ķīmisko vielu ražošanas kvalitātes un drošības jomā;
- lietošanas jomā.

Jaunā sistēma paredz:

- izvairīšanos no liekas birokrātijas;
- palīdzēs uzņēmumiem (it īpaši maziem un vidējiem uzņēmumiem) atbilst jaunajām prasībām;
- saskaņot ekonomiskās, sociālās un vides prasības vienotā ES ilgtspējīgas attīstības stratēģijā.

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/whitepaper/reach.htm>

Jaunās sistēmas 5 galvenie pamatelementi (1)

1. DUTY OF CARE – PIENĀKUMS UZNĒMĒJIEM

Visiem uzņēmumiem, kuri ražo vai importē ķīmiskos produktus ir pienākums:

- novērtēt riskus, kas rodas tos lietojot;
- piegādāt informāciju lietotājiem;
- izstrādāt pasākumus identificēto risku vadībai.

Uzņēmēji ir atbildīgi, ka tirgū tiek izvietotas drošas ķīmiskās vielas.
Tas lielā mērā atbilst ķīmiskās drošības novērtēšanai.

Jaunās sistēmas 5 galvenie pamatelementi (2)

2.REGISTRĀCIJA

- Uzņēmumiem jānodrošina “Ķīmiskās drošības ziņojums” – informācija par vielas īpašībām, drošu rīcību ar to un lietošanu;
- Atkarībā no ražotā vai importētā ķīmisko vielu daudzuma 1t/gadā; 10t/gadā; 100t/gadā; 1000t/gadā drošības ziņojuma apjomi palielinās;
- Atviegloti nosacījumi polimēriem un starproduktiem (t.s. ”lielie polimēri” vispār nav jāreģistrē, bet pārējiem reģistrācijas laiks pagarināts);
- Reģistrāciju neprasa vielām, kuras lieto cilvēku un veterinārajās medicīnas precēs, pārtikas piedevās, pārtikas krāsvielās, dzīvnieku barības piedevās.

Reģistrācijas procesā darbosies :

- vielu informācijas apmaiņas forums;
- informācijas piegādes princips - ražotāji vai importētāji nodrošina t.s. lejupejošās plūsmas lietotājus.

Jaunās sistēmas 5 galvenie pamatelementi (3)

3.NOVĒRTĒŠANA

Ir divu veidu novērtēšanas:

1) standarta novērtēšana

Testēšanas priekšlikumi vielām, kuru daudzums ir virs 1000 t slietšķņa, ir pakļauti Dalībvalstu kompetentu institūciju novērtēšanai, lai izvairītos no nevajadzīgiem testiem – eksperimentiem uz dzīvniekiem, kā arī lai garantētu kvalitāti. Testēšana jāveic un informācija jāsniedz saskaņā ar kompetento institūciju lēmumu – priekšlikumiem.

2) prioritātes novērtēšana

Kompetenta institūcija var veikt jebkuras vielas dziļāku novērtēšanu. Tā ir brīvprātīga. Tikai novērtēšana jāveic vienā Dalībvalstī un jāņem vērā visi jau iepriekš veiktie novērtējumi.

Dalībvalstis ir atbildīgas par novērtēšanu: novērtē reģistrācijas ziņojumus, pārbauda pieteikumus. Paredzams, ka 80% vielu izies tikai reģistrāciju, bet apmēram 20% būs nepieciešams novērtēšanas process un atļaujas saņemšana.

Jaunās sistēmas 5 galvenie pamatelementi

(4)

4. ATLAUŠANA

Būs vajadzīgas atļaujas:

- 1. un 2. kategorijas kancerogēnām, mutagēnām un reproduktīvai sistēmai toksiskām vielām;
- stabilām, bioakumulējošām un toksiskām vielām;
- ļoti stabilām un bioakumulējošām vielām;
- citām vielām, kā piemēram, hormonu sagrāvējvielām u.c.

Atļautās vielas identificē speciālā pielikumā ar pielietošanas termiņiem. Saņemot atļauju, ražotājs, importētājs vai lietotājs parāda, ka risks tiek kontrolēts un ka sociāli – ekonomiskais labums atsvēr šo risku.

Šī atļauja ir derīga arī citiem uzņēmumiem turpmākā produkta piegādes ķēdē, ja nemainās nosacījumi.

Jaunās sistēmas 5 galvenie pamatelementi

(4)

5. IEROBEŽOJUMI

Ierobežošanas process darbojas kā vispārējais drošības tīkls. Jebkura viela var tikt pakļauta ierobežojumiem (t.i. aizliegšana vai atļauja lietošanai noteiktos apstākļos), neskatoties vai šī viela ir pakļauta reģistrācijai.

Dos iespēju visur ieviest riska samazināšanas pasākumus, kur vien tas ir nepieciešams.

Dalībvalstis var ierosināt ierobežojumus Aģentūrai. Tā savukārt iesniedz Komisijai – viedokli par risku, sociāli ekonomisko ietekmi, alternatīvās iespējas un procesus.

Komisija var izmantot ierobežošanas procesu, pievienojot jaunas vielas 1.un 2. kategorijas kancerogēno, mutagēno un reproduktīvajai sistēmai toksisko vielu sarakstā, vai arī ieviest būtiskas prasības par stabilajiem organiskajiem savienojumiem uz starptautiskas vienošanās pamata.

AGENTŪRA

REACH sistēmā ir izveidota jauna neatkarīga aģentūra.

Tās galvenais uzdevums ir atbalstīt Komisiju, Dalībvalstis jaunās sistēmas ieviešanā. Aģentūras ekspertu komisijas dos padomus Komisijai, dos priekšlikumus Dalībvalstīm par vienotas novērtēšanas nosacījumiem, kā arī veidos Dalībvalstu forumu – vienotu likumdošanas ieviešanas pasākumu nodrošināšanai.

Dalībvalstīm ir jānozīmē kompetenta institūcija vai institūcijas, kas veic uzdevumus, sadarbojas ar Eiropas Komisiju un Aģentūru.

- **sabiedrības informēšana par riska vielām;**
- **padomi ražotājiem, importētājiem, lietotājiem u.c. ieinteresētajām pusēm;**
- **oficiālās kontroles sistēmas uzturēšana.**

“Noteikumi par bīstamo ķīmisko vielu un bīstamo ķīmisko produktu lietošanas un tirdzniecības ierobežojumiem un aizliegumiem”

Ietver **pamatdirektīvas 76/769/EEC** – par likumdošanas un administratīvo nosacījumu saskaņošanu dalībvalstīs noteiktu bīstamo vielu un produktu tirgošanas un lietošanas ierobežojumiem - prasības.

Mērķis - aizsargāt sabiedrību un vidi;

- saglabāt un uzlabot dzīves kvalitāti;
- noņemt tirdzniecības barjeras, nosakot vienotas prasības visās ES dalībvalstīs

Kopš 1979. gada līdz 2003. gadam ir pavisam 36 direktīvas, kuras nosaka papildinājumus, ieviešot noteiktu ķīmisku vielu lietošanas ierobežojumus vai aizliegumus, saskaņā ar tehnisko un zinātnes progresu, veicot ķīmisko vielu iedarbības uz cilvēka veselību un vidi novērtēšanu.

I pielikums: ierobežoto un /vai aizliegto vielu saraksts;

II pielikums: kancerogēno vielu, mutagēno un reproduktīvajai sistēmai toksisko vielu saraksts;

Piemēram: **azbests un azbesta šķiedras saturoši produkti:**

Direktīva 83/478/EEC noteica lietošanas ierobežojumus, marķēšanas noteikumus;

Direktīva 91/659/EEC – noteica lietošanas aizliegumus, ierobežojumus

Direktīva 99/77/EC – noteica pilnīgu azbesta šķiedru un to saturošu produktu lietošanas aizliegumu.

RISKA NOVĒRTĒŠANA

Molekulārā formula: C_7H_9NO

CAS Nr. 90-04-0

EINECS nosaukums: o-anizidīns

EINECS Nr. 201-963-1

IUPAC nosaukums: 1-amino-2-metoksi-benzols

Paziņotājs: Austrija

Klasifikācija: kancerog. kat. 2: R45 (kancerogēna viela)

Mutagen. kat. 3: R68 (iespējams

neatgriezniskas iedarbības risks)

T; R23/24/25 (toksisks ieelpojot, nonākot
saskarē ar ādu, ieelpojot)

RISKA IEROBEŽOŠANAS STRATĒGIJA

Patērētājiem: direktīvas 76/769/EEC papildinājuma direktīva par azokrāsvielu tirdzniecības un lietošanas ierobežojumiem, lai efektīvi samazinātu risku, kas var rasties no krāsota auduma un apģērba. Ieviešana cik vien iespējams ātra, nodrošinot piemērotu monitoringa programmu.

Darbiniekiem: pašreizējā likumdošana par kancerogēno vielu iedarbības ierobežošanu darba vidē ir pietiekosa, lai samazinātu vielas iedarbības risku.

Grozījumi Ministru kabineta 2000. gada 25. aprīļa noteikumos Nr. 158 “Noteikumi par bīstamo ķīmisko vielu un bīstamo ķīmisko produktu lietošanas un tirdzniecības ierobežojumiem vai aizliegumiem” (1)

1. precizēta kontrolējošo institūciju kompetence:
bez jau iepriekš minētajām - Valsts sanitārās inspekcijas, Valsts vides inspekcijas un Valsts darba inspekcijas,
kā kontrolējošās institūcijas minētas –
Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (rotaļlietas, tekstilizstrādājumi),
Valsts būvinspekcija (azbesta šķiedras un citas bīstamas ķīmiskas vielas saturoši būvizstrādājumi),
Valsts ieņēmuma dienesta iestādes (kontrolē uz valsts robežas);
2. precīzāk noteikts 1. pielikuma 6. punkts par azbesta šķiedrām, kā arī pielikumā dots azbesta šķiedru saturošu produktu marķējuma paraugs.

Grozījumi Ministru kabineta 2000. gada 25. aprīļa noteikumos Nr. 158 “Noteikumi par bīstamo ķīmisko vielu un bīstamo ķīmisko produktu

lietošanas un tirdzniecības ierobežojumiem vai aizliegumiem” (2)

3. ieviestas ES direktīvas:

- **direktīva 2001/41/EC** - prasības attiecībā uz vielām, kas klasificētas kā kancerogēnas, mutagēnas, toksiskas reproduktīvajai sistēmai – papildināti saraksti;
- **direktīva 2001/90/EC** - prasības par krezola lietošanu (aizliegts izmantot koksnes apstrādē un piedāvāt tirgū, izņemot lietojot rūpnieciskās iekārtās, ja benz(a)pirēna koncentrācija ir mazāka par 0,005% no masas, bet ūdenī ekstrahējamo fenolu – mazāka par 3% no masas, īpaši izmantošanas ierobežojumi);
- **direktīva 2001/91/EC** - prasības aizliegt izmantot heksahloretānu krāsaino metālu ražošanā vai apstrādē;
- **direktīva 2002/45/EC** - par īsās ķēdes hlorēto parafīnu lietošanas ierobežošanu;
- **direktīva 2002/61/EC** – par organiskajiem alvas savienojumiem (aizliegts piedāvāt tirgū vai lietot kā vielu vai produktu sastāvdaļu, kas darbojas kā biocīds krāsās vai kā biocīdu pret ūdensaugu apglumējumu laivām, kuģu korpusiem u.c.

Jaunākās ES direktīvas, kuras papildina direktīvu 76/769/EEC

Direktīva 2003/2/EC – par arsēna savienojumu lietošanas ierobežošanu – nedrīkst izmantot par vielām un preparātu sastāvdaļām, ko paredzēts lietot pret mikroorganismu, augu, dzīvnieku nosēdumu veidošanos uz laivu korpusiem, sprostiņiem, bojām u.c.;

Koksnes aizsardzībā, izņemot rūpnieciskās iekārtās – vara, hroma un arsēna neorganiskos savienojumus – speciāli nosacījumi šādi apstrādātu materiālu lietošanai. Īpaši nosacījumi šādu produktu marķēšanai “Lietot tikai profesionālās un rūpnieciskās iekārtās. Satur arsēnu!” Strādājot ar šiem materiāliem lietot cimdus, zāģējot vai skaldot – lietot aizsargmasku pret putekļiem!”

Direktīva 2003/11/EC – par pentabromdifēnilētera un oktābromdifēnilētera ierobežošanu – nedrīkst laist tirgū vai lietot par vielu vai preparāta satāvdaļu masas koncentrācijās, kas pārsniedz 0,1% (vides apdraudējums, ir informācija, ka šo vielu koncentrācijas pieaug mātes pienā un apdraud zīdaiņu veselību);

Direktīva 2003/53/EC – par nonilfenola, nonilfenola etoksilāta un cementa ierobežošanu – lai aizsargātu vidi Nonilfenola un nonilfenola etoksilāta lietošana jāierobežo notekūdeņu dūnās – rūpnieciskajās un mājsaimniecību attīrīšanas sistēmās, kā arī tekstila un ādas apstrādes procesos, papīra un celulozes ražošanā;

- cements – ja satur vairāk par 0,0002% šķīdināta Cr VI no kopējā cementa sausā svara nedrīkst lietot, izņemot ja lieto slēgtās vai pilnīgi automatizētās sistēmas, kurās nav iespējams kontakts ar darbinieka ādu. Tas attiecas arī uz šādu cementu saturošiem produktiem.